

พัฒนาการของนครรัฐกรีกในสมัยโบราณ

ฉัตรพิงศ์ มีทอง

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

*pices_apphrodite@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาการก่อตัวของนครรัฐกรีกในสมัยโบราณ ผลจากการศึกษาพบว่า นครรัฐกรีกเป็นรูปแบบการเมืองเก่าแก่ที่เกิดขึ้นในอารยธรรมยุโรปโบราณ นครรัฐกรีกหรือโพลิสเป็นคุณลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์ของอารยธรรมที่เกิดขึ้นในตะวันตก ทั้งนี้โพลิสนั้นมีความสัมพันธ์ในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและศาสนาซึ่งหลอมรวมเข้าไว้ด้วยกัน แม้ว่ากรีกจะมีนครรัฐเกิดขึ้นมากมายหลายร้อยแห่ง แต่อย่างไรก็ตาม ชาวกรีกเหล่านั้นต่างก็มีสายใยสัมพันธ์ที่ยึดโยงเข้าด้วยกันและไม่เกิดการแตกแยกแต่อย่างใด แม้ว่าแต่ละนครรัฐจะมีอำนาจอธิปไตยและรูปแบบการปกครองที่แตกต่างกันออกไปก็ตาม นครรัฐกรีกประกอบไปด้วยคุณสมบัติมากมายซึ่งแต่ละนครรัฐต่างมีคุณลักษณะเหล่านี้ร่วมกันและคล้ายคลึงกัน สิ่งเหล่านี้จึงกลายเป็นคุณลักษณะสำคัญอย่างยิ่งในอารยธรรมตะวันตกอย่างมาก นครรัฐกรีกรุ่งเรืองจนมาถึงสมัยยุคเฮลเลนิสติก เมื่อพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชทรงพิชิตนครรัฐกรีกเหล่านั้น ทำให้นครรัฐกรีกต้องล่มสลายลงและถูกปกครองด้วยกษัตริย์เพียงพระองค์เดียว

คำสำคัญ: นครรัฐ ยุคมีด โครงสร้าง อธิปไตย

Development of The Ancient Greek City-States.

Dhitiphong Meethong

Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University

*pices_aphrodite@hotmail.com

Abstract

The objective of this article is to study the formation of ancient Greek city-states. The results of the study revealed that the Greek city-state was an ancient political form that arose in ancient European civilizations. The Greek city-state, or Polis, is a unique historical feature of civilizations that emerged in the West. Polis is linked in politics, economy, society, culture and religion, which are fused together. Although Greece has hundreds of city-states arising However The Greeks had ties that were intertwined, and there was no divide in any way. Each city-state has different sovereignty and form of government. Greek city-states are made up of many properties, each of which share these characteristics and are similar. They became extremely important features in Western civilization. The Greek city-state prospered until the Hellenistic period. When Alexander the Great conquered those Greek city-states causing the Greek city-state to collapse and be ruled by a single king

Key words: Dark Age, City-State, Structure, Sovereign

บทนำ

นครรัฐหรือโพลิส (polis) เป็นโครงสร้างแบบฉบับของชุมชนในสมัยกรีกยุคโบราณประกอบไปด้วยศูนย์กลางทางการเมืองโดยโพลิสจะมีป้อมปราการรายล้อม โพลิสยังเป็ศูนย์กลางทางศาสนสถานที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมซึ่งล้วนตั้งอยู่บนอะโครโพลิส (acropolis) อย่างไรก็ตาม โพลิสบางแห่งจะมีคุณลักษณะเฉพาะทางภูมิศาสตร์กายภาพที่ต่างกัน ศูนย์กลางโพลิสบางแห่งอาจเป็นท่าเรือซึ่งสามารถควบคุมพื้นที่โดยรอบของนครรัฐเอาไว้ ทั้งนี้คำว่าโพลิสหรือนครรัฐมาจากคำว่า city-state โดยโพลิสกรีกมีฐานะเป็นแบบฉบับของนครรัฐที่เป็นเอกเทศ ในแต่ละโพลิสของกรีกโบราณจะมีอำนาจทางการเมืองการศาล นิติบัญญัติ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา สถาบันทางสังคมซึ่งไม่เกี่ยวข้องต่อกันในแต่ละโพลิส ทว่าแต่ละโพลิสจะมีความสัมพันธ์ทางการทูตรวมทั้งความสัมพันธ์ทางการค้าที่ข้องเกี่ยวต่อกัน เศรษฐกิจการค้าของแต่ละนครรัฐกรีกมีการ

ติดต่อพึ่งพาและค้าขายระหว่างกัน ขณะเดียวกันนครรัฐกรีกในบางภูมิภาคอาจมีการรวมตัวเป็นพันธมิตรเพื่อผลประโยชน์ในจุดมุ่งหมายบางอย่าง โดยเฉพาะการรวมตัวเป็นพันธมิตรในการทำสงคราม วัฒนธรรมนครรัฐของชนชาติอื่น ๆ ก็มีโครงสร้างทางการเมืองและสถาบันทางสังคมที่คล้ายคลึงด้วยเช่นกัน เช่น พวกบาบิโลน อีทรัสกัน และชาวฟินิเซีย ตามลำดับ ซึ่งชนชาติต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีการจัดตั้งนครรัฐของพวกตนขึ้นมาเช่นกัน ทั้งนี้นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าโพลิสของกรีกนั้นอาจได้รับอิทธิพลแบบอย่างมาจากนครรัฐของฟินิเซีย เนื่องจากกรีกมีความใกล้ชิดทางด้านภูมิศาสตร์ทางกายภาพที่อยู่ใกล้เคียงกันกับชาวฟินิเซีย

โพลิสของกรีกถือกำเนิดขึ้นในสมัยยุคมีดกรีก หลังจากการล่มสลายของอารยธรรมไมซีเนียน ในราวศตวรรษที่ 8 ก่อนคริสตกาลได้เกิดชุมชนเมืองขึ้นอย่างเป็นรูปประธรรม ทั้งนี้ในสมัยยุคมีดได้เกิดโพลิสหรือนครรัฐกรีกเกิดขึ้นราวพันแห่ง แต่อย่างไรก็ตาม โพลิสที่มีชื่อเสียงในเวลานั้น ได้แก่ เอเธนส์ สปาร์ต้า ฮีเบส โรดส์ อาร์กอส เอริส เป็นต้น ทั้งนี้นครรัฐสปาร์ตาถือได้ว่าเป็นนครรัฐที่ใหญ่ที่สุดมีพื้นที่ราว 8,500 ตารางกิโลเมตร ในขณะที่โพลิสอื่น ๆ อาจมีขนาดพื้นที่ที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง นครรัฐบางแห่งมีความสำคัญในแง่ภูมิศาสตร์กายภาพเพราะสามารถควบคุมฐานที่มั่นทางทะเล การสร้างทัพเรือ และควบคุมเส้นทางการค้าทางทะเลไว้ได้ ทำให้นครรัฐเหล่านี้ควบคุมพื้นที่ทางทะเลอย่างมั่นคงอันมีผลต่อการค้าและการเติบโตทางเศรษฐกิจในภูมิภาคแถบทะเลอีเจียน แต่ละโพลิสนั้นจะมีคุณลักษณะร่วมที่คล้ายคลึงกันหลายอย่างนับตั้งแต่ อาคารสาธารณะ ยิมเนเซียม รูปแบบสถาปัตยกรรม อาคารวิหาร โรงละคร อนุสาวรีย์บุคคลสำคัญของนครรัฐ เป็นต้น นอกจากนี้สิ่งทีโพลิสแต่ละแห่งยังมีร่วมกันคืออะกอร่า (agora) ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญในการทำการค้าและการพบปะของผู้คนในนครรัฐ

ปรากฏการณ์นครรัฐกรีก

สภาพภาพสังคมกรีกในยุคมีดตอนปลายเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ภายหลังจากสงครามกลางเมืองของชาวกรีกระหว่างพวกดอเรียนกับชาวกรีกพื้นเมืองยุติลง ประชากรเริ่มเพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้นทั้งในกรีกแผ่นดินใหญ่และกรีกเอเชียไมเนอร์ แต่อย่างไรก็ดี ชนชั้นสูงยังคงยึดที่ดินเป็นจำนวนมากทำให้มีชาวนาที่ยากไร้เกิดขึ้นทั่ว ชาวนาเป็นจำนวนมากซึ่งไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองต้องขายตัวลงเป็นทาส จำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นทำให้ชาวกรีกจำต้องบุกเบิกพื้นที่ทางการเกษตรรวมทั้งการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ปรากฏการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นทั่วในกรีกแผ่นดินใหญ่ ในเวลาต่อมาประชากรที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นได้รวมตัวกับพื้นที่ข้างเคียงเป็นชุมชนหมู่บ้านขนาดใหญ่ ขณะเดียวกันประชากรเหล่านี้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกชาวนายยังคงต้องพึ่งพิงอิทธิพลจากชนชั้นสูงโดยเฉพาะการคุ้มครองความปลอดภัยจากผู้รุกรานภายนอก

เมื่อเกิดสงครามนั้นพื้นที่ราบสูง (plateau) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ชนชั้นสูงยึดครองมาแต่เดิมนั้นจะเป็นสถานที่คุ้มครองพลเมืองเป็นอย่างดี เนื่องจากภูมิศาสตร์ของกรีกส่วนใหญ่ที่มีภูเขาสูงชันเป็นจำนวนมากและยังถูกใช้เป็นปราการป้องกันการบุกรุก เช่นเดียวกับในยุคกลางที่ชนชั้นล่างของสังคมก็ต้องอาศัยปราสาทของเหล่า

ขุนนางเป็นที่คุ้มครองเมื่อเกิดภัยสงครามและต้องและเปลี่ยนด้วยการส่งส่วยให้กับขุนนางเหล่านั้นเหมือนกับ
ชนชั้นล่างชาวกรีกที่ต้องส่งส่วยให้ขุนนางท้องถิ่น แต่ในบางพื้นที่ เช่น นครรัฐในหมู่เกาะไซคลาดีสอาจไม่มีพื้นที่
สูงเหมือนเช่นในกรีกแผ่นดินใหญ่จึงต้องสร้างกำแพงล้อมเมืองเพื่อป้องกันข้าศึก หรือแม้กระทั่งในบาง
พื้นที่ซึ่งไม่มีที่สูงนั้นก็ต้องสร้างกำแพงล้อมเมืองดังเช่นที่นครรัฐสเมอน่า (Smyrna) ซึ่งมีคันทวารอบการ
สร้างปราการกำแพงล้อมเมืองขนาดใหญ่

ในปลายศตวรรษที่ 8 ชนกรีกหลายแห่งได้ก่อตัวขึ้นเป็นรูปแบบการปกครองใหม่ทางรัฐศาสตร์ของ
โลกที่เรียกว่านครรัฐ (city-state) ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นทั่วทั้งกรีกแผ่นดินใหญ่ กรีกเอเชียไมเนอร์
รวมทั้งหมู่เกาะกรีกในทะเลเอเจียนอีกทั้งยังมีการขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วในปลายยุคมีด โครงสร้างการ
ปกครองแบบนครรัฐจึงเป็นสิ่งเฉพาะที่ชาวกรีกสร้างขึ้นและไม่ได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมใด ๆ ของโลก [หาก
เปรียบเทียบจะเห็นว่าโลกของนครรัฐกรีกที่มีอยู่เป็นอันมากมีสถานะเหมือนกับโลกของเรามีอยู่หลากหลาย
ประเทศเช่นกัน] ปรากฏการณ์นครรัฐมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างการเมือง เศรษฐกิจและสังคม
ต่อชาวกรีกเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังกลายเป็นเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของโลกตะวันตกด้วย อาจกล่าวได้
ว่าสารัตถะสำคัญของนครรัฐเป็นชุมชนขนาดใหญ่ คนในนครรัฐมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันซึ่งนครรัฐอาศัยความ
ยุติธรรมหรือกฎหมายเป็นสถาบันสำคัญในการปกครอง ความยุติธรรมจึงกลายเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อพลเมืองใน
นครรัฐที่ตนสังกัด นครรัฐยังมีส่วนสำคัญที่ทำให้ระบบการเมืองเกี่ยวข้องกับพลเมืองโดยตรง สิ่งนี้จึงกลายเป็น
รากฐานสำคัญที่ทำให้วิถีชีวิตของชาวกรีกมีความเกี่ยวพันกับนครรัฐของตนเพราะกิจกรรมของนครรัฐจะส่งผล
ต่อการดำเนินชีวิตของพลเมืองด้วย

แต่ละนครรัฐกรีกจะมีเทพคุ้มครองเมืองแต่ละแห่งเช่นกัน เช่น นครรัฐเอเธนส์และสปาร์ตานั้นนับถือ
เทวีเธน่าเป็นเทพคุ้มครองเมือง ขณะที่เทวีเฮรานั้นเป็นองค์เทพที่คุ้มครองนครรัฐซามอส ส่วนเทพพอลโล
จะได้รับการบูชาอย่างกว้างขวางจากนครรัฐเอรีเทรียและคอริินธ์ ดังนั้น เทพประจำเมืองของแต่ละแห่งจะมี
วิหารเพื่อประดิษฐานเทวรูปจำลองของเทพนั้น ๆ ซึ่งต่อมาวิหารเหล่านี้ได้กลายเป็นศูนย์กลางของผู้คนในนคร
รัฐอีกเช่นกัน ศูนย์กลางของการประกอบพิธีกรรมทางศาสนายังทำให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลของนคร
รัฐสามารถเชื่อมต่อและมีสายสัมพันธ์กับผู้คนในเมืองได้อย่างแนบแน่น เช่น วิหารพยากรณ์แห่งเดลฟีซึ่งถูกใช้
เป็นที่ทำนายซึ่งเชื่อว่าเป็นข้อความสารที่สื่อออกมาจากเทพพอลโล วิหารกรีกส่วนใหญ่ที่มีการก่อสร้างเพื่อ
บวงสรวงนั้นส่วนใหญ่จะมีรูปแบบโครงสร้างที่คล้ายคลึงกันคือเป็นวิหารสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่และมีเมกา
รอน (megaron) ซึ่งเป็นห้องโถงซึ่งประดับประดาอย่างโอโถงเพื่อใช้เป็นที่ประกอบศาสนพิธี รูปแบบวิหารที่
เด่นชัดอยู่ที่วิหารบูชาเทวีเฮราที่เกาะซามอส ต่อมาวิหารเหล่านี้ได้มีพัฒนาการรูปลักษณ์ที่งดงามขึ้นตามยุค
สมัยและต่อมายังกลายเป็นจุดศูนย์กลางของแต่ละนครรัฐ โดยเฉพาะการจัดการแข่งขันกีฬาหรือการละครเพื่อ
เป็นการเฉลิมฉลองให้แก่องค์เทพเจ้าที่คุ้มครองเมือง

การบวงสรวงต่อเทพยดาเหล่านั้นนั้นชาวกรีกเชื่อว่าเหล่าทวยเทพทรงมีอำนาจในการเข้าแทรกแซง
ชะตากรรมของมนุษย์ได้ ดังเช่น ในมหากาพย์อีเลียดที่เทพพอลโลทรงมีอำนาจในการบังคับให้ชะตาชีวิตของ

พาทรอคลุส (Patroclus) เสียชีวิตลงได้ ขณะที่เทพองค์อื่น ๆ ก็สามารถแทรกแซงโชคชะตาของมนุษย์ดังเช่น เจ้าชายเฮคเตอร์ เป็นต้น ดังนั้น กล่าวได้ว่าการถือกำเนิดขึ้นของนครรัฐต่าง ๆ ของกรีกในช่วงปลายยุคมีดมีความเกี่ยวข้องกับเทพเจ้ารวมถึงวีรบุรุษผู้สร้างบ้านแปงเมืองนั้นขึ้น เมื่อสิ้นปลายศตวรรษที่ 8 ก่อนคริสตกาล กรีกเข้าสู่ยุคโบราณ (Greek ancient age) นครรัฐแต่ละแห่งของกรีกมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและมีพัฒนาการทางการเมืองที่ซับซ้อนมากขึ้น นครรัฐหลายแห่งมีการจัดตั้งระบบการทหารเพื่อปกป้องอธิปไตยจากการรุกรานของนครรัฐข้างเคียงอีกเช่นกัน นครรัฐยังกลายเป็นที่มั่งคั่งจากความจงรักภักดีที่พลเมืองมีต่อนครรัฐของตน และยังทำให้เกิดสำนึกความเป็นชาวกรีกอีกเช่นกัน แนวคิดนครรัฐกรีกยังส่งผ่านมาถึงความเป็นรัฐชาติในยุคปัจจุบันอีกเช่นกันที่สะท้อนว่าพลเมืองทุกคนล้วนเป็นส่วนหนึ่งของประเทศ

คุณลักษณะทั่วไปของนครรัฐกรีก

คุณลักษณะหนึ่งที่สำคัญของแต่ละโพลิสคือประชากรจำนวนมากของนครรัฐต่าง ๆ ในกรีกมักอาศัยอยู่ในตัวเมืองมากกว่าพื้นที่ชนบทเกษตรกรรม ซึ่งพื้นที่ชนบทเกษตรกรรมจะอยู่รายล้อมพื้นที่ตัวเมืองหรือโพลิส ทั้งนี้ศูนย์กลางของพื้นที่ตัวเมืองของนครรัฐกรีกมักจะเป็นพื้นที่ส่วนราชการตลอดจนพื้นที่การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งมีวิหารเป็นใจกลางสำคัญของนครรัฐแต่ละแห่ง แต่นับแต่ศตวรรษที่ 8 ก่อนคริสตกาล เป็นต้นมา อาคารทางราชการที่สำคัญในโพลิสถือกำเนิดมากขึ้นเพื่อรองรับการขยายตัวทางการเมือง อาคารที่เป็นส่วนกลางทางราชการมักจะอยู่บริเวณใจกลางของตัวเมืองมากขึ้น ส่วนอาคารหรือวิหารที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนสถานหลายแห่งนั้นไม่ได้ตั้งอยู่ในใจกลางชุมชน ศาสนวิหารหลายแห่งอาจตั้งอยู่ไกลออกไปห่างจากพื้นที่ส่วนกลางราชการหรือตั้งอยู่ตามพื้นที่ทางธรรมชาติในนครรัฐนั้น ๆ อันเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้น

ครั้นในศตวรรษที่ 7 ก่อนคริสตกาล โพลิสกรีกถูกสร้างขึ้นโดยมีป้อมปราการรายล้อม ตลอดจนมีการสร้างกำแพงเมืองจนกลายเป็นพรมแดนที่เริ่มชัดเจนมากขึ้นในแต่ละภูมิภาค ในขณะที่พื้นที่อะกอราถูกสร้างขึ้นเป็นพื้นที่กิจกรรมทางการค้าตลอดจนเป็นสถานที่ที่ประชาชนในนครรัฐต่างมาพบปะพูดคุยกัน ในศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตกาล โพลิสกรีกเริ่มมีคุณลักษณะที่เด่นชัดมากขึ้นโดยมีการวางแผนผังของเมือง การกำหนดพื้นที่เฉพาะพิเศษที่ถูกกำหนดขึ้น เช่น พื้นที่จัดสรรของเอกชน พื้นที่สาธารณะ ตลอดจนพื้นที่ใช้สอยในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โพลิสกรีกจำนวนมากมีที่ประชุมของพลเมือง (assembly) โดยมีจุดมุ่งหมายทางการเมืองและกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมบันเทิงนันทนาการ งานรื่นเริงมหรสพ การโรงละคร และ ยิมเนเซียม เป็นต้น

แนวคิดพื้นฐานของโพลิสหรือนครรัฐโดยทั่วไปนั้นวางอยู่บนหลักการที่พลเมืองชายมีสิทธิทางการเมือง โดยเท่าเทียมกัน รวมถึงการวางอยู่บนพื้นฐานความเป็นเจ้าของของทรัพย์สินและที่ดิน ทั้งนี้ในทางปฏิบัติไม่ว่าโพลิสจะปกครองด้วยรูปแบบใดก็ตาม เช่น ระบบทระราชย์ ระบบคณาธิปไตย ระบบประชาธิปไตย ทว่าอำนาจ

ทางการเมืองของแต่ละนครรัฐนั้นจะถูกควบคุมโดยตระกูลชนชั้นสูงของโพลีสันๆ ซึ่งมีเพียงไม่กี่ตระกูลเท่านั้น ตระกูลชนชั้นสูงเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการควบคุมดำเนินการกิจกรรมทางการเมืองในโพลีสเป็นหลัก ชนชั้นสูงเหล่านี้ยังมีบทบาทสำคัญต่อการควบคุมสภาชั้นสูง ระบบการบริหารของราชการ และการควบคุมระบบทหารในระดับสูงเอาไว้ทั้งสิ้น ขณะที่พลเมืองในนครรัฐกรีกนั้นจะประกอบไปด้วยคนจนและคนรวยซึ่งเข้ามามีบทบาททางการเมืองน้อยกว่าชนชั้นสูง แต่อย่างไรก็ดี เมื่อเวลาผ่านไปเศรษฐกิจการค้าที่เจริญเติบโตมากขึ้นของแต่ละโพลีสก็ทำให้เกิดชนชั้นร่ำรวยเหล่านี้ขยับสถานะด้วยการเป็นเจ้าของที่ดินและทรัพย์สิน กลุ่มคนเหล่านี้ได้สั่งสมความมั่งคั่งจากการลงทุนและการประกอบกิจการทางการค้า ซึ่งทำให้ต่อมาชนชั้นมั่งคั่งเหล่านี้เริ่มเข้ามามีอำนาจทางการเมืองเช่นกัน

ข้อสังเกตที่สำคัญอย่างหนึ่งของนครรัฐกรีกในสมัยโบราณคือการดูกลืนพื้นที่ที่ชนบทเข้าสู่ตัวเมืองหรือระบบไซโนซิสม์ (synoecism) ระบบดังกล่าวนี้เป็นรูปแบบการสร้างตัวเมืองในสมัยโบราณของกรีก ซึ่งเป็นการดูกลืนหรือรวมประชากรในหน่วยพื้นที่ต่าง ๆ ในบริเวณรอบข้างที่เป็นเขตชนบทเข้ากับตัวเมืองอันเป็นผลมาจากการตื่นตัวทางการเมืองและเศรษฐกิจ ทั้งนี้ในสมัยกรีกโบราณนั้นมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่คือ ดิมหรือดีมอส (deme/demos) ซึ่งเป็นเขตชนบทรวมทั้งเป็นเขตขานเมืองซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของชาวนา คนเลี้ยงสัตว์รวมถึงกลุ่มคนในฐานล่าง ทั้งนี้ดีมอสเป็นพื้นที่อยู่อาศัยของประชากรกรีกที่เกิดขึ้นในสมัยกรีกยุคมืดและแอสตี (asty) ซึ่งเป็นเขตที่อยู่ของขุนนาง ชนชั้นสูง ขุนศึกและนักบวช เป็นต้น ทั้งนี้ ความแตกต่างระหว่างดีมอสและแอสตีนั้นมีความสำคัญมากในทางการเมืองและเศรษฐกิจกรีกในสมัยโบราณ อีกทั้ง ยังมีลักษณะตรงข้ามกันในวิถีชีวิตระหว่างในเขตชนบทและตัวเมืองด้วย ทั้งนี้ตัวเมืองหรือแอสตีนั้นถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญอย่างมาก เนื่องจากตัวเมืองเป็นเขตพื้นที่เศรษฐกิจและการเมืองซึ่งมีอิทธิพลรอบงำต่อความคิดและวัฒนธรรมต่อผู้คนในนครรัฐกรีกอย่างมาก วิธีของความเป็นเมืองนั้นได้กระตุ้นให้ผู้คนเข้ามาอยู่รวมกันเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่รวมถึงมีการพัฒนาในเรื่องระบบโครงสร้างการปกครองและการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วย ทั้งนี้เมื่อตัวเมืองหรือแอสตีนั้นมีความเจริญมากเพียงใด เขตตัวเมืองก็จะมีการดูกลืนพื้นที่ชนบทหรือดีมในบริเวณใกล้เคียงให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเมืองด้วย ความเจริญของตัวเมืองจึงนับว่ามีบทบาทสำคัญในการสร้างให้ชาวกรีกเกิดการตื่นตัวทางการเมืองและสร้างสำนึกทางการเมืองขึ้นในแต่ละนครรัฐ อย่างไรก็ตาม ส่วนในพื้นที่ที่ห่างไกลออกไปสุดของนครรัฐนั้นเรียกว่าคอร่า (chora) พื้นที่ดังกล่าวนี้เป็นพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านที่อยู่ด้านนอกสุดที่ห่างไกลความเจริญมาก พื้นที่ในเขตเหล่านี้มีประชากรเบาบางและประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการเลี้ยงปศุสัตว์ มีความเป็นอยู่อย่างสันโดษและไม่สนใจเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองหรือแม้กระทั่งเศรษฐกิจการค้าเพราะกลุ่มคนเหล่านี้อาศัยวิถีแบบพอเพียงเป็นสำคัญ

อัตลักษณ์เฉพาะของโพลีส

นอกเหนือจากพลเมืองชายแล้ว กลุ่มทางสังคมของนครรัฐกรีกที่ก่อตัวขึ้นยังประกอบไปด้วยชนชั้นต่าง ๆ อีกมาก ได้แก่ สตรี ทาส รวมถึงชาวต่างด้าว ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้มีมากกว่าเมื่อเทียบกับสัดส่วนของประชากรชาย อย่างไรก็ตาม แม้แต่มีกลุ่มประชากรที่หลากหลายในนครรัฐ ทว่าโพลิสกรีกก็พยายามสร้างการหลอมรวมความเป็นเอกภาพขึ้นมาเช่นกัน การหลอมรวมสร้างความเป็นเอกภาพทางอัตลักษณ์นี้ประสบความสำเร็จในหลาย ๆ ด้าน เช่น การสร้างพื้นที่ชุมชนพบปะหรืออะกอราที่ประชาชนของแต่ละนครรัฐสามารถมาพบเจอกันได้ นอกจากนี้ผู้นำกรีกยังมีวิธีการสร้างการหลอมรวมความเป็นเอกภาพขึ้นอีกนับตั้งแต่ การจัดเทศกาลและงานเฉลิมฉลองในวันพิเศษของแต่ละปีในแต่ละนครรัฐกรีก ซึ่งบ่อยครั้งอาจเป็นงานเฉลิมฉลองทางด้านพิธีกรรมทางศาสนาสิ่งเหล่านี้จึงเสริมสร้างแนวความคิดทำให้ชาวกรีกเกิดการหลอมรวมกัน รวมทั้งทำให้ผู้คนอีกจำนวนหนึ่งไม่หมกมุ่นทางการเมืองมากเกินไป ชาวกรีกยังจัดพิธีกรรมการบูชาสักการะเทพประจำเมืองซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็สามารถรวบรวมผู้คนในทางศาสนาได้เช่นกัน

สิ่งที่ทำให้แต่ละโพลิสหรือนครรัฐกรีกแยกขาดออกจากกันในแต่ละหน่วย ได้แก่ สัญลักษณ์ทางพรมแดน การใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ต่างกัน การใช้เหรียญกษาปณ์ซึ่งแต่ละนครรัฐจะผลิตรูปประทับตราบนเหรียญกษาปณ์ที่สื่อถึงความสัมพันธ์กับนครรัฐในเชิงบริบททางประวัติศาสตร์ เช่น นครรัฐเอเธนส์ใช้รูปนกฮูกประทับพิมพ์บนเหรียญกษาปณ์ ซึ่งนกฮูกเป็นสัญลักษณ์ตัวแทนของเทพีอาธีนาซึ่งเป็นเทพที่คุ้มครองนครรัฐชาวเอเธนส์ นอกจากนี้ในแต่ละนครรัฐยังมีระบบการทหาร การผลิตสินค้าอุตสาหกรรมที่โดดเด่นอันเป็นที่ขึ้นชื่อ เช่น เครื่องปั้นดินเผาในนครรัฐคอรีนธ์ ขณะเดียวกันแต่ละนครรัฐกรีกนั้นก็มักจะมีการสร้างอนุสาวรีย์เพื่อระลึกเตือนความทรงจำของอดีตพลเมืองที่สร้างคุณงามความดีให้แก่นครรัฐ การสร้างอนุสาวรีย์บุคคลที่มีชื่อเสียงในที่สาธารณะ เช่น นักกีฬาผู้ชนะเลิศในการแข่งขันโอลิมปิก นักการเมืองที่มีชื่อเสียง รูปปั้นผู้นำสำคัญของรัฐ วีรบุรุษคนสำคัญ รูปปั้นเทพที่คุ้มครองเมือง รูปปั้นผู้ที่อุปการะนครรัฐตลอดจนผู้ที่ทำคุณความดีให้แก่รัฐ นอกจากนี้ยังรวมถึงการเฉลิมฉลองให้แก่บุคคลสำคัญที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ครรัฐนั้น ๆ ด้วย ครั้นในเวลาต่อมา นครรัฐกรีกเมื่อได้ขยายการก่อตั้งอาณานิคมต่างแดน โดยเฉพาะอาณานิคมในไอโอเนียทางเอเชียไมเนอร์ และแม็กนาเกรเซียทางคาบสมุทรกรีก ส่งผลให้โพลิสในกรีกมีสถานะกลายเป็นเมืองแม่ไปโดยปริยาย ดังนั้น นครรัฐเมืองแม่ในกรีกจึงส่งผ่านสัญลักษณ์ในเชิงการสร้างเมืองอาณานิคมใหม่ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับโพลิสเมืองแม่เช่นเดียวกันรวมถึงการเลียนแบบในวิธีการต่าง ๆ ด้วย นับตั้งแต่มีการนำคบไฟจากเมืองแม่ไปยังอาณานิคมใหม่ รวมทั้งยังมีการส่งผ่านรูปแบบการปฏิบัติ การบริหารของประชาชนในเมืองแม่ไปยังเมืองอาณานิคมที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ด้วย

ในหนังสืออุดมรัฐของเพลโตอธิบายว่ารัฐบาลของนครรัฐที่ดีนั้นจะนำไปสู่การพัฒนาและความเจริญในหลาย ๆ ด้าน เพลโตกล่าวยกย่องว่ากษัตริย์ถือเป็นผู้ปกครองที่ดีและเหมาะสมที่สุดในการเป็นผู้ปกครองนครรัฐ ทั้งนี้เพราะเพลโตมองว่ากษัตริย์นั้นเป็นทั้งนักปรัชญาและผู้ทรงความรู้ในด้านการปกครองซึ่งมีความสามารถในการควบคุมนครรัฐไว้ได้ เพลโตเชื่อว่ากษัตริย์จะมีสำนึกถึงรูปแบบแห่งความดี (form of the

Good) ซึ่งรูปแบบแห่งความดีนี้จะถูกนำมาใช้ภายในนครรัฐที่กษัตริย์ปกครอง เพลโตเปรียบเทียบว่านครรัฐเปรียบเสมือนเรือ โดยกษัตริย์จะทำหน้าที่ควบคุมทิศทางของเรือ นครรัฐเปรียบเสมือนเรือหรือยานนาวาขนาดใหญ่ที่มีประชากรในนครรัฐอาศัยอยู่ในเรือลำนั้น หากกษัตริย์ไม่มีความสามารถก็นำพาเรือหรือนครรัฐนั้น ๆ ล่มจมลงไป ในหนังสืออุดมรัฐของเพลโตยังอธิบายถึงการก่อตัวของนครรัฐว่าอยู่ภายใต้โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ซึ่งเศรษฐกิจมีส่วนสำคัญในการหล่อเลี้ยงให้นครรัฐแต่ละแห่งอยู่รอดได้ ทั้งนี้ในโพลิสหรือนครรัฐนั้นประกอบไปด้วย 4 ชั้น ซึ่งมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจให้นครรัฐดำเนินไปได้ ชั้นแรกคือผู้ผลิต (producer) ชั้นที่ 2 คือ พ่อค้า กะลาสี เจ้าของเรือ ชั้นที่ 3 คือผู้ขายปลีกย่อย และชั้นที่ 4 คือลูกจ้าง กรรมกร ขณะเดียวกันหนังสืออุดมรัฐของเพลโตยังอธิบายถึงนครรัฐที่ยังต้องมีหลักคุณธรรมทั้ง 4 ประการ ซึ่งจะให้นครรัฐแต่ละแห่งนั้นมีคุณลักษณะเป็นนครรัฐแห่งความยุติธรรม (just city) ตามอุดมคติของเพลโต คุณธรรมทั้ง 4 ประการนั้นประกอบไปด้วย 1. ปัญญา (wisdom) 2. ความกล้าหาญ (courage) 3. ความพอประมาณ (moderation) 4. ความยุติธรรม (justice) ด้วยเหตุนี้นครรัฐจึงต้องมีองค์ประกอบทั้งชั้น (class) และคุณธรรม (virtue) เป็นเสาหลักค้ำจุนนครรัฐกรีกเอาไว้โดยไม่ต้องมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวแต่อย่างไร

องค์ประกอบของนครรัฐกรีก

นครรัฐกรีกถือได้ว่าเป็นคุณสมบัติที่พิเศษอย่างหนึ่งกล่าวคือแม้ว่าชาวกรีกจะพูดภาษาเดียวกัน แต่รูปแบบทางการเมืองในแต่ละรัฐนั้นก็มีความแตกต่างกันมาก อย่างไรก็ตามนครรัฐที่มีมากมายในทั้งในกรีกแผ่นดินใหญ่ กรีกในเอเชียไมเนอร์และกรีกหมู่เกาะนั้นต่างก็มีโครงสร้างพื้นฐานโดยทั่ว ๆ ไปร่วมกันซึ่งประกอบไปด้วย

1. รัฐที่ปกครองตนเองมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง
2. อะโกรา (Agora) เป็นศูนย์กลางทางสังคมของนครรัฐ รวมทั้งยังเป็นตลาดการค้าและพื้นที่ใจกลางหลักสำคัญซึ่งเป็นพื้นที่เปิดของสาธารณะ
3. อะโครโพลิส (Acropolis) ประกอบไปด้วยป้อมปราการ ทั้งนี้ภายในป้อมปราการจะมีวิหารซึ่งวิหารที่ถูกสร้างขึ้นนี้เป็นวิหารที่ถูกสร้างแทนที่พระราชวังและห้องโถงเดิมในยุคไมซีเนียนซึ่งเป็นสมัยยุคสำริด
4. ผังเมืองโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม อาคารสาธารณะ พื้นที่ใช้สอยของเอกชนโดยทั่วไป
5. วิหารแทนบูชาซึ่งถูกใช้เป็นพื้นที่ในการประกอบพิธีกรรม ทั้งนี้แต่ละโพลิสจะมีการจัดเทศกาลตลอดจนประเพณีสำคัญในทางศาสนา ซึ่งในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแต่ละครั้งจะมีนักบวชซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักบวชที่สืบสันตติวงศ์ต่อ ๆ กันมา

6. โรงฝึก (gymnasia) ทั้งนี้โรงฝึกเป็นสถานฝึกซ้อมสำหรับบรรดาชายในนครรัฐ ทั้งยังเป็นสถานที่สำหรับการสังสรรค์และแลกเปลี่ยนทางความคิดด้วย อย่างไรก็ตาม ชายที่เข้าฝึกในโรงฝึกนั้นจะไม่สวมเสื้อผ้า ทั้งนี้คำว่า gymnos หมายถึง การเปลือยกาย ดังนั้น การฝึกฝนร่างกายหรือการการแข่งขันของชาวกรีกในสมัยโบราณจะทำได้โดยไม่มีการสวมเสื้อผ้า ทั้งนี้เพื่อเป็นการชื่นชมต่อสรีระร่างกายบุรุษที่สมบูรณ์และยังเป็นการบูชาต่อเทพเจ้า

7. โรงละคร (theater) ที่ถูกก่อสร้างขึ้นในแต่ละนครรัฐ โรงละครถูกใช้เป็นที่สถานบันเทิงนาการและที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวกรีกในยามเว้นว่างจากกิจกรรมต่าง ๆ

8. กำแพงป้องกันผู้บุกรุก

9. เจริญญาปณที่ผลิตขึ้นในนครรัฐ ทั้งนี้ภาพที่ปรากฏบนเหรียญษาปณจะมีความหมายสัมพันธ์ในทางสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของแต่ละคนรักนั้นๆ

10. อาณานิคมที่ถูกก่อตั้งขึ้นโดยผู้ปกครองกรีกในแต่ละนครรัฐ

11. วิถีทางการเมืองทั้งนี้วิถีชีวิตการเมืองพัฒนามาจากสภาพลเมือง (ekklesia) ซึ่งเป็นที่ประชุมของพลเมืองชาย ทั้งนี้สภาพลเมืองจะประกอบไปด้วยสภาของพลเรือนและสภาของตุลาการ ขณะที่อาร์คอน (archon) และเจ้าหน้าที่รัฐจะมาจากการเลือกหรือการจับฉลากผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป

12. การประกาศกิจกรรมทางการเมืองของรัฐ ทั้งนี้การประกาศของแต่ละนครรัฐจะมีการประกาศใช้กฎหมาย การประกาศกฤษฎีกา การประกาศรายละเอียดค่าใช้จ่ายของรัฐให้ประชาชนในนครรัฐรับทราบการดำเนินงานทางการเมืองและกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐ รวมถึงผลการพิจารณาคดีต่าง ๆ ที่จะถูกประกาศให้สาธารณชนรับทราบด้วย

13. เขตเมืองขยาย (synoecism) เป็นลักษณะสำคัญของนครรัฐกรีกสมัยโบราณ โดยเขตเมืองขยายเป็นการดูดกลืนหมู่บ้านโดยรอบและเขตพื้นที่ชนบทให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของนครรัฐ ขณะเดียวกันยังมีการรวมตัวของเผ่าต่าง ๆ ในนครรัฐเข้าเป็นองคคพของโพลิส พลเมืองจำนวนมากของนครรัฐที่อาศัยในพื้นที่ชนบทและพื้นที่ชาวเมืองนั้น ชาวกรีกทุกคนถือว่าเป็นคนในนครรัฐทั้งสิ้นและไม่มีการแบ่งแยกหรือเหี้ยดว่าเป็นชาวเมืองหรือชาวชนบท ชาวกรีกมองว่านครรัฐเป็นหน่วยทางการเมืองและศาสนามากกว่าเป็นเขตพรมแดน ทำให้โพลิสนั้นไม่ได้เป็นพื้นที่ทางกายภาพทางเส้นพรมแดนแต่อย่างไร นอกจากนี้นครรัฐต่าง ๆ จำนวนมากในกรีกยังประกอบไปด้วยเผ่าต่าง ๆ (phylai) มากมายและในทางกลับกันก็ประกอบไปด้วยสายตระกูล (phraties) ซึ่งชาวกรีกถือว่าเป็นสายบรรพบุรุษร่วมกัน

ชนชั้นทางสังคมของกรีก

ผู้ที่อาศัยอยู่ในนครรัฐกรีกถูกแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ด้วยกัน โดยที่แต่ละกลุ่มนั้นมีสถานะที่ถูกกำหนดโดยชาติกำเนิดเป็นสำคัญ ซึ่งหลักการดังกล่าวถูกใช้กันโดยทั่วไปในนครรัฐกรีกทั้งกรีกแผ่นดินใหญ่ กรีกในเอเชียไมเนอร์และกรีกในหมู่เกาะ ประชากรในนครรัฐกรีกประกอบไปด้วย

1. พลเมืองที่มีสิทธิ์ทางกฎหมายและมีสิทธิ์ทางการเมือง กลุ่มคนเหล่านี้คือชายที่บรรลุนิติภาวะถือกำเนิดโดยที่พ่อแม่เป็นพลเมืองโดยชอบธรรมของนครรัฐนั้น ๆ พลเมืองชายเหล่านี้มีสิทธิ์ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง มีสิทธิ์ได้รับการเลือกตั้งเป็นเจ้าหน้าที่ของนครรัฐ และยังมีสิทธิ์เป็นทหารทำหน้าที่คุ้มครองนครรัฐซึ่งถือเป็นเกียรติยศอย่างยิ่งของวงศ์ตระกูล

2. พลเมืองที่ปราศจากสิทธิทางการเมือง แต่มีสิทธิในด้านกฎหมาย พลเมืองเหล่านี้ ได้แก่ สตรีและเด็กที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ทั้งนี้สิทธิทางการเมืองเหล่านี้จะตกอยู่กับพลเมืองชายเท่านั้น

3. ชาวต่างด้าวหรือพวกเมติก (metic) คนเหล่านี้ส่วนใหญ่เข้ามาทำงานในต่างนครรัฐ ถึงแม้ว่าคนเหล่านี้ในเวลาต่อมาจะมีลูกหรือตั้งถิ่นฐานอยู่ในต่างนครรัฐหรือเกิดในนครรัฐอื่นที่ไม่ใช่ในนครรัฐตน พวกเขาเหล่านั้นก็ยังได้รับสิทธิ์คุ้มครองทางกฎหมาย แต่ไม่มีสิทธิทางการเมืองใด ๆ ทั้งสิ้นในนครรัฐที่พวกเขาอาศัยอยู่ พวกเขาต่างด้าวไม่มีสิทธิ์ในการลงคะแนนเสียงหรือได้รับการเลือกตั้งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ ขณะเดียวกันทาสเสรี (free slave) ก็มีสถานะเช่นเดียวกับชาวต่างด้าวเหล่านี้ด้วย ทั้งนี้ชาวต่างด้าวมีสิทธิในการครอบครองทรัพย์สินกรรมสิทธิ์และยังต้องจ่ายภาษีเช่นเดียวกับพลเมืองคนอื่น ๆ ในนครรัฐ

4. ทาส เป็นผู้ที่ไม่มีความสิทธิทางการเมืองและกฎหมาย ทาสกรีกนั้นถือเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งของรัฐ

สรุป

กล่าวได้ว่านครรัฐกรีกที่เกิดขึ้นในช่วงยุคนั้นเป็นปรากฏการณ์สำคัญของอารยธรรมตะวันตก การอุบัติขึ้นของนครรัฐกรีกหลายร้อยแห่งมีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก รวมถึงการมีคุณลักษณะที่ร่วมกันของนครรัฐกรีกหลาย ๆ อย่าง แม้นครรัฐกรีกจะมีการปกครองที่ต่างกัน แต่นครรัฐกรีกก็คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของสถานภาพทางชนชั้น ตลอดจนการหล่อหลอมทางความรู้สึกของชาวกรีก แม้ว่าในช่วงกรีกยุคโบราณจะมีการขยายอาณาเขตออกไป แต่ชาวกรีกโพ้นทะเลก็ยังนำแนวคิดดังกล่าวไปถ่ายทอดในดินแดนโพ้นทะเลด้วยเช่นกัน

บรรณานุกรม

Freeman, Charles. (2000). **The Greek Achievement: The Foundation of the Western World**. London: Penguin Books.

Hamilton, Edith. (2017). **The Greek Way**. New York: W. W. Norton & Company.

Kitto, H. D. F.. (1991). **The Greeks**. London: Penguin Books

Martin, Thomas R.. (2013). **Ancient Greece: From Prehistoric to Hellenistic Times**.

New York: Yale University Press.

Pomeroy, Sarah B.. (2017). **Ancient Greece: A Political, Social, and Cultural History**.

Oxford: Oxford University Press.

Thornton, Bruce S.. (2002). **Greek Ways: How the Greeks Created Western Civilization**.

New York: Encounter Books.